

ÎMPĂRĂTESE,
REGINE,
PRINTESE
ȘI POVEȘTILE LOR
SCANDALOASE

Philippe Delorme, născut în 1960 în apropiere de Paris, este o figură foarte vizibilă în cadrul actualei generații de istorici francezi. Deținător al unui masterat și al unei diplome de studii aprofundate la Universitatea Paris IV Sorbonne, este un specialist în cercetarea științifică a diverselor dinastii și familii regale ale lumii. Strădania sa de a oferi o imagine conformă adevărului istoric asupra destinelor conducătoare se reflectă și în colaborarea cu revista *Point de Vue*, publicație dedicată traseelor de viață ale capetelor încoronate. Împletind erudiția istoricului cu harul scriitoricesc, Philippe Delorme zugrăvește în cărțile sale figuri importante care au cârmuit în trecut, publicând peste douăzeci de lucrări, printre care se numără o serie de biografii ale unor mari regine ale Franței: Maria de Medici, Ana de Austria, Maria Antoaneta, Eleonora de Aquitania, Blanca de Castilia și Isabela de Bavaria. Cele mai cunoscute scrieri ale sale sunt *L'affaire Louis XVII* și *Louis XVII: la vérité*, în care întreprinde o amănunțită și revoluționară cercetare, bazată pe analiză ADN, asupra destinului lui Ludovic XVII. Activitatea susținută a autorului s-a concretizat în perioada recentă prin apariția unei biografii nonconformiste a regelui francez Henric IV, intitulată *Henri IV, les réalités d'un mythe* (2010), și a unei cărți despre nunțile regale din Marea Britanie, prilejuită de proaspăta cununie religioasă a prințului William cu prințesa Catherine (2011).

PHILIPPE DELORME

ÎMPĂRĂTESE,
REGINE,
PRINTESE
ȘI POVEȘTILE LOR
SCANDALOASE

Traducere din franceză de
IRINA NICOLAE

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Cuprins

<i>Prezentare</i>	7
I. Clitemnestra	9
II. Izabela	21
III. Cleopatra	33
IV. Messalina	51
V. Teodora	67
VI. Fredegonda	79
VII. Isabelle a Franței	95
VIII. Lucrezia Borgia	105
IX. Margareta de Valois	121
X. Christina a Suediei	137
XI. Catherine-Charlotte de Monaco	151
XII. Ecaterina II a Rusiei	163
XIII. Carolina de Brunswick	173
XIV. Isabela II a Spaniei	187
XV. Marie Bonaparte	197
XVI. Margaret a Marii Britanii	209
<i>Repere bibliografice</i>	223

Se știe că muza Clio, care în mitologia greacă stăpânește tot ceea ce ține de trecut, aparținea sexului frumos. Cu toate acestea, nu e mai puțin adevărat că Istoria a fost scrisă cel mai adesea de bărbați. Siguri de superioritatea lor și înfiorător de misogini, astfel de bărbați le-au înfierat pe multe suverane și prințese. Când guvernau cu hotărâre, erau considerate crude și neîndurătoare. Când se foloseau de farmecele lor pentru a-și seduce adversarii și a-i aduce de partea lor, se spunea că sunt imorale până la pierzanie. Acele trăsături pe care mai toți cronicarii le considerau a fi virtuți pentru monarhii de sex bărbătesc – curajul fizic, îndrăzneala, inflexibilitatea, vigoarea erotică – erau stigmatizate atunci când le caracterizau pe regine, ca aducătoare de rușine și dezordine, nedemne de adevărata „feminitate“...

Au fost prințese atipice, care, în ultimele treizeci de secole, au îndrăznit să comită aceleași excese ca și soții sau tații lor și să-și croiască propriul destin, în vreme ce lumea în care trăiau le obliga pe femei să-și ducă viața în umbra bărbaților protectori.

Ne putem întreba totuși dacă aceste femei au fost întotdeauna atât de vinovate pe cât le-au prezentat contemporanii lor. Să fim oare de acord cu Homer, care afirma despre

Clitemnestra că „s-a acoperit însă de o ocară, care o să se împrăștie de acum încolo și asupra femeilor cinstite“? Trebuie să o vedem pe Messalina numai ca subiect al satirei acide prin care o descrie Iuvenal? Lucrezia Borgia, devenită ducesă de Ferrara, nu a șters oare infamiile ce se petreceau la curtea papei Alexandru VI, tatăl său? Iar dacă Isabelle a Angliei sau Isabela II a Spaniei, care fuseseră măritate împotriva voinței lor cu prinți care nu erau atrași de femei, au avut amanți, cine ar avea dreptul să le reproșeze? Victime au fost, în felul lor libertin, și Charlotte de Monaco, Carolina de Brunswick sau Margareta a Marii Britanii. Se va vorbi oare despre acelea care au domnit cu o mână de fier, impunându-și voința în fața unor soți slabi, așa cum au făcut Izabela, Teodora, Fredegonda sau Ecaterina cea Mare a Rusiei? Sau despre acelea – cum au fost Margareta de Valois, Christina a Suediei sau Marie Bonaparte – care, prin inteligența lor, s-au situat în categoria spiritelor celor mai înalte ale vremii?

Poveștile pe care vi le oferim nu-și propun să le reabiliteze pe aceste prințese înfierate cu stigmatul infamiei de către autorii de odinioară. Dar, mai mult decât stricta veridicitate istorică, ne-a atras legenda lor, zugrăvită în culorile desfrâului și sângelui, aflată undeva între biografie și povestea galantă.

I.

CLITEMNESTRA

(secolul al XII-lea î.Hr.)

Criminală și infidelă

Cu vreo douăsprezece veacuri înainte de era noastră, în zorii civilizației grecești, Istoria răsare timid din roua aurie a legendei. Ce mai contează dacă războiul troian nu a existat! Sau dacă nu a fost decât o incursiune a unor pirați pe coastele Asiei Mici. Eroii lui Homer își păstrează neștirbită aura de veșnicie. Aheii, ca un singur om, au pornit la luptă ca să o elibereze pe Elena, soția lui Menelau, răpită de Paris, fiul lui Priam, alegându-l drept conducător pe regele Argosului și al cetății Micene.

Agamemnon este căsătorit chiar cu sora Elenei, Clitemnestra, care va rămâne pentru totdeauna simbolul perfidiei feminine și întruchiparea tragismului. Iată cum este descrisă în *Odiseea*: „Femeia asta cu suflet negru s-a acoperit însă de o ocară, care o să se împrăștie de acum încolo și asupra femeilor cinstite.“*

Totuși, merită Clitemnestra atât dispreț și acest oprobriu universal? Nu va fi fost oare o simplă victimă a unui blestem pe care nimeni n-ar fi putut să-l frângă? Conform unei tradiții, mama sa, Leda, fiica regelui Etoliei, nu era alta decât Nemesis, neînduplecata zeiță a Răzbunării și a Pedepsei divine.

* Pasajele din Homer sunt preluate din *Odiseea*, traducere în proză de Eugen Lovinescu, Editura Mondero, București, 1995 (n. tr.).

Ca să o seducă, regele zeilor, Zeus, se transformă într-o lebedă. Din această relație interzisă au ieșit două ouă divine, din care se vor naște doi băieți, Castor și Polux, și două fete, Elena și Clitemnestra.

Crescută la curtea lui Tindar – regele Spartei și soțul de complezență al Ledei –, Clitemnestra va fi dată de soție lui Tantal II, fiul lui Tieste și descendent îndepărtat al lui Tantal I, faimosul rege al Lydiei, care fusese condamnat de zei la un supliciu fără sfârșit. Prin această uniune, Clitemnestra intră în familia atrizilor, lovită de un destin cumplit, începând din clipa în care, la un ospăț, Atreu i-a servit fratelui său Tieste carnea propriilor copii.

Din acest moment, fatalitatea își urmează cursa implacabilă. Tantal este asasinat de vărul său Agamemnon, regele din Micene, care-l omoară și pe copilul dăruit lui de Clitemnestra. Acesteia i se cruță viața, dar numai pentru a fi ulterior constrânsă să devină soția criminalului. Totuși, Clitemnestra nu se revoltă. Soarta a adus-o alături de Agamemnon, căruia îi va fi o soață fidelă, născându-i patru fete – Electra, Ifigenia, Ifianase și Crisotemis –, precum și un băiat, Oreste.

Să se fi rupt oare blestemul atrizilor? Dacă e așa, răpirea Elenei îl va reînvia. Împreună cu soțul său, Menelau, fratele lui Agamemnon, sora Clitemnestrei domnește în Sparta. Până în ziua în care troianul Paris, vrăjit de frumusețea ei divină, o convinge să fugă împreună cu el. Furioși, grecii își strâng corăbiile în portul Aulis, dar un vânt potrivnic îi împiedică să iasă în larg. Atunci Agamemnon primește de la un oracol vestea că zeița Artemis, protectoarea locurilor, îi cere să i-o sacrifice pe fiica sa Ifigenia. Ca să o determine să vină de la Micene, regele folosește o stratagemă, pretinzând că vrea să o mărite cu înfocatul Ahile, regele mirmidonilor.

Fără nici o bănuială, Clitemnestra o însoțește pe biata ei fiică, dar, când înțelege monstruosul plan al lui Agamemnon, își varsă tot amarul. În *Ifigenia la Aulis*, Euripide îi atribuie spusele: „Întâi – să-ți amintesc întâia vătămare – / ți-am fost nevestă, peste voia mea, silită, / când l-ai ucis pe soțul meu întâiul, pe Tantal / și pruncul meu, rupându-l sălbatic de la sân, / l-ai sfârâmat de viu pe glie! Frații mei, atunci, / gonind pe cai strălucitori, fiii lui Zeus, / te-au înfruntat cu armele. Dar tatăl meu, Tyndar / moșneagul, te-a salvat ca pe un rugător / pitit la el iar tu m-ai luat în patul tău. / M-am lepădat apoi de orice dușmănie / și am rămas, mărturisește, pentru tine / și pentru casa ta femeia fără pată, / supusă Afroditei cu neprihănire. / Prin grija mea palatul tău s-a-mbelșugat, / Încât aflai doar bucurie înăuntru / Și-afară numai fericire. Cât de rar / E scris să aibă omul asemenea soție! / Mai grabnic se-ntâlnesc femei din soiul rău. / Ți-am dat un fiu, Oreste, după trei copile; / Pe una dintre ele mi-o smulgi fără cruțare. / Răspunde, ce vei spune când vei fi-ntrebat / De ce o pierzi? Să dau răspunsu-n locul tău? / «Ca s-o câștige Menelau pe Elena!» / Frumos! Îți pierzi fiica pentr-o dezvățată! / Răscumperi stricăciunea cu prețul cel mai scump!”*

Atridul nu vrea să audă nimic. Ifigenia este sacrificată pe altarul lui Artemis – chiar dacă unii autori spun că zeița ar fi înlocuit-o cu o căprioară. În sfârșit, corăbiile aheilor pot să pornească spre Răsărit. Clitemnestra nu mai poate simți altceva decât ură pentru acest soț pe care nu l-a iubit niciodată și căruia îi prezice o „întoarcere sumbră“...

* Pasajele din Euripide sunt preluate din *Ifigenia la Aulis*, traducere de Alexandru Miran, Editura Univers, București, 1975 și din *Electra*, traducere de Alexandru Miran, Editura Minerva, București, 1976 (n. tr.).

Pe timpul absenței lui, Agamemnon i-a încredințat treburile celor două state vărului său Egist – un alt fiu al lui Tieste – și i-a dat însărcinare bătrânului aed Demodocos, poet și muzicant, să o vegheze pe regină. În *Odiseea*, Nestor, regele Pylosului, povestește trădarea lui Egist: „În vreme ce în jurul Troiei noi săvârșeam fapte mărețe, el stătea la adăpost în Argolida și căuta să momască cu vorba pe nevasta lui Agamemnon. La început Clitemnestra i-a respins mârșăvia și n-a ascultat decât de cugetul drept și de cântărețul lăsat de Agamemnon la plecarea lui în Troia ca să-i păzească cinstea. Dar la urmă, când i-a vrut Dumnezeu pieirea, Egist l-a trimis pe cântăreț într-o insulă pustie și l-a lăsat acolo ca să-l mănânce păsările. Apoi, când s-au uitat în voia patimii, a dus-o acasă la el, și câte buturi n-a mai jertfit pe altarele zeilor, câte odoare de ștofe și de aur n-a mai închinat el, că a izbutit în ce nici nu visase să izbutească!“

Astfel, Clitemnestra, cedând dorinței, devine amanta lui Egist. În *Electra* lui Euripide, ea mărturisește: „Femeile, trebuie să recunosc, ascultă nebunește de simțuri. Dar, având în ea această slăbiciune, când soțul face greșeala de a nu-i lua în seamă așternutul, nevasta ține să se poarte la fel ca bărbatul și își câștigă un iubit în altă parte. Și atunci, învinuirile cad numai asupra noastră iar despre cei ce poartă vina într-adevăr, despre bărbați, nu se șoptește nimic rău.“

Atunci când, după zece ani de lupte, grecii se întorc în patria lor, soarta lui Agamemnon este pecetluită. Ca pentru a-i re-aprinde ura Clitemnestrei, își aduce cu el concubina, prințesa troiană Cassandra. În cele mai vechi versiuni ale poemelor epice, regina rămâne inocentă față de intriga criminală, urzită de Egist singur. În schimb, Homer o descrie ca pe o complice activă, așa cum povestește fantoma lui Agamemnon:

„Neptun nu m-a răpus pe mare stârnind mânia furtunilor cumplite, nici pe uscat nu m-au lovit dușmanii, ci Egist și cu blestemata mea soție mi-au urzit moartea și ceasul din urmă și m-a poftit în casa lui, de m-a înjunghiat la masă ca pe o vită în staul. Așa murii de o moarte ticăloasă, iar în jur mi-au măcelărit și pe tovarăși, cum ai tăia porceii cu grămada la nuntă ori la praznicul unui om cu stare și puternic. [...] Zăceam în sală de-a valma cu urcioarele și cu mesele pline de morți într-o baltă de sânge. Am auzit atunci țipătul sfâșietor al Casandrei, fiica lui Priam, pe care cruda Clitemnestra a ucis-o lângă mine, iar când trăgeam de moarte am ridicat brațul să-mi caut sabia dar ticăloasa s-a dus și m-a lăsat să mor, fără să-mi fi închis măcar ochii și gura, că nu-i nici o ființă mai haină și mai îndrăzneată decât femeia ce-și pune în gând fapte groaznice. [...] Femeia asta cu suflet negru s-a acoperit însă de o ocară, care o să se împrăștie de acum încolo și asupra femeilor cinstite.“

În tragediile clasice, în final, soția vinovată îi dă ea însăși lovitura de grație lui Agamemnon. Îi pregătește o haină căreia îi coase gulerul și mânecile. Ieșind din baie, regele o îmbracă și se vede prins în cursă, iar Clitemnestra îl lovește în voie. În prima sa *Orestie*, Eschil o descrie cu securea în mână, acoperită de sângele lui Agamemnon și al Casandrei, savurându-și crima:

„De-atâta vreme m-am gândit la încercarea asta! Așadar a venit răzbunarea victorioasă, până la urmă. Stau neclintită chiar în locul în care am lovit; acum fapta este săvârșită. Nu voi tăgădui, am pus la cale totul, astfel încât feciorul lui Atreu să nu poată fugi din fața morții și nici s-o poată da de-o parte.

Arunc asupra lui o plasă din care nu este scăpare, un năvod pescăresc, un strai de mărire vicleană, și îl lovesc de două ori; el scoate două urlete, mădulele i se înmoaie, și când se

năruie, lovesc din nou, a treia oară, prinos vărsat lui Zeus cel de sub glie, Mântuitorul morților.

Atunci, zăcând, el își dă duhul, iar sângele, țâșnind din rănille străpunse, mă împrășcă, picături întunecate, nu mai puțin plăcute pentru mine, decât e roua sclipitoare, dar dumnezeiesc, pentru semințele din muguri.

Acestea-s faptele, cinstiți bătrâni din Argos; fie că sunt pe placul vostru, fie că nu vă plac, eu tot mă laud pentru ele.“*

Comentându-și fapta de neiertat, Clitemnestra se consideră un instrument al dreptății. L-a pedepsit pe ucigașul Ifigeniei, care fusese sacrificată de un tată nedemn, fără să-și dea seama că scria un nou capitol al istoriei sângeroase a atrizilor: „... [Agamemnon] care, nepăsător, ca unul ce-și alege un cap de vită pentru jertfă din belșugul de oi al turmelor sale mițoase, și-a jertfit-o pe copila lui – rodul preascump al pântecului meu – ca să îmbuneze vânturile Traciei.

Rodului meu, ce mi l-a dăruit, Ifigeniei mele, amarnic jelitei, i-a hărăzit un destin pe care l-a ndurat apoi și el, după dreptate.

Să nu se mai poarte măreț în lumea lui Hades!

Moartea prin sabie l-a doborât pe cel care se cuvenea să plătească pentru fărădelegea lui.“

Abilă justificare, care ascunde adevăratele cauze ale dramei. Clitemnestra l-a ucis pe Agamemnon din gelozie, apoi s-a aplecat cu o bucurie aproape erotică asupra cadavrului Casandrei: „Iată-l la pământ pe omul vătămător pentru nevasta lui și plin de miere pentru Chryseis la Troia.

* Pasajele din Eschil sunt preluate din *Orestia – Agamemnon*, traducere de Alexandru Miran, Editura Univers, București, 1979 și din *Orestia – Hoeforele*, traducere de Alexandru Miran, Editura Univers, București, 1979 (n. tr.).